

FTAMP: 10.79.35

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ МӘДЕНИЕТ: ҚҰҚЫҚТЫҚ ТЕТІКТЕРІ МЕН ДАМУ ИНСТИТУТТАРЫ

Ж.М. АМАНЖОЛ [0000-0002-1997-9955]

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан

*e-mail: janok_1996@mail.ru

Андатпа. Сыбайлас жемқорлық мәселесі сананы қылмыстылыққа жетелейді, ҚР дамуына өзінің кедергісін әкелуде. Еліміздегі сыбайлас жемқорлықтың өріс алуының тағы бір кері әсері мұндай құбылыс елді моральдық тұрғыдан жеп қана қоймай, қазақ ұлтының үкіметке және билік органына сенбеуін, құқық қорғау органдарының қызметін бағаламауын, олардың жұмысына жәрдемдеспеу, елдегі құқықты қорғаудың маңызын мүлде теріс бағалау сынды пікірлердің дамуына жол береді. Паракорлыққа қарсы саясаттың табыстылығын ғылымда да, тәжірибеде де қоғам мәдениетінде және әр тұлғаның санасында көреді. Қазақстанда сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттің қалыптасуындағы этникалық айырмашылықтарды анықтау үшін, ең алдымен, азаматтық көзқараспен ел халқының мәдениеті мен менталитеті зерттеледі. Бұл тәсіл елдің бір ұлт - бір қазақстандықты қалыптастыру жөніндегі стратегиялық мақсаттарына негізделеді. Алайда, Қазақстан сияқты көпұлтты және көпконфессиялы қоғамда этносаралық интеграция мен дифференциация жөнінде нормалар жүйесі мен құндылықтар қалыптасуы мүмкін. Бұл айырмашылықтар этносаралық татулық пен өзара сенімнің ұлттық үлгісінде қалатын әртүрлілікті анықтайды.

Елбасы көрсеткен «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясының құндылықтары-қазақ қоғамын жинақтаушы ретінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттің негізі. Бұл азаматтық теңдік, еңбекқорлық, ғылыми және білім беру көшбасшылығы, толерантты ел -зайырлы ел сияқты құндылықтар [2].

Түйін сөздер: заңдылық, құқықтық тәртіп, нормативтік акті, құқық нормалары, құқықтық қатынас, құқықтық тәртіп, құқықтық қатынас.

Конституция – еліміздің жоғарғы заңдық күшіне ие басты заңы. 1995 жылы 30 тамызда Қазақстан халқы республикалық референдумда елдің егемендігін, мемлекет пен қрғамның құқықтық жүйесін нығайтудың негізін көрсететін қазіргі қолданыстағы Ата Заңымызды қабылдады.

Соңғы жылдарға көз жүгіртсек, Конституцияның ережелерін сақтау үшін ең алдымен, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын үздіксіз және жүйелі түрде қорғау процесі, сонымен қатар ұлттық мемлекеттілікті нақтырақ айтсақ, тәуелсіздікті нығайту. Ең алдымен, бірінші кезекте Конституцияның ішкі логикасы ескерілді. Бұл ҚР-ның өзін зайырлы, демократиялық құқықтық және әлеуметтік ел ретінде тануға, азаматтардың құқықтары мен мүдделерін ең маңызды іргетас ретінде қарауға, толық қорғауға, саяси билік арқылы мүмкін

болатын теріс қылықтарға, сыбайлас жемқорлыққа жол бермеуге деген ұмтылысты көруге болады.

Бұған дәлел ретінде Конституцияның 12 -бабының 2- тармақшасының ережелерін атап айтуға болады. Әрине, 30 жылдан астам уақыт бойы Ата Заңымыздың мәртебесін көтеру, оны елде тікелей және жоғары заңдық күші бар әсер ететін нормативтік құқықтық акт ретінде қолдану, сонымен қатар оның бүкіл құқықтық буыны мен қолданыстағы құқықтары үшін негіз болатын, ғылыми негізделген тұжырымдамалар мен бағдарламаларды дайындауды талап етті.

Мұндай құқықтық-саяси құжаттардың объективті жағы ретінде ұлттық, мәдени, экономикалық-әлеуметтік, саяси, діни және тарихи жағдайларды қарастырып, егемендік факторлары, идеологияны енгізу жолдары, қоғам, мемлекет пен құқық арасындағы қатынастарды құқықтық реттеудің тиімділігін көруге болады.

Ең бірінші, Конституцияны еліміздің Негізгі Заңы деп қарастыруымыз керек. Яғни Конституция конституциялық құрылыспен қатар адамның және азаматтың бостандықтары мен құқықтарын бекітетін, елдің мемлекеттік билігінің жоғары органдарын орналастыратын негізгі құрылтайшы құқықтық-саяси акт. Конституциямыздың арқасында біздің бүкіл саяси - құқықтық жүйеміз құрылды және саясаттың, құқық пен экономиканың негізгі үш тірегі арасында белгілі бір тепе -теңдікке қол жеткізілді. Ол екі рет өзгертілді яғни ол өте күрделі процесс және сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұстары да қаралды.

Мысалы, 1998 жылдың қазанында Қазақстан Республикасының Конституциясына алқабилер соты туралы ереже енгізілді. Бұл өзгерісті ғылыми тұрғыдан түсінуге және ғылыми тұрғыдан талқылауға уақыт қажет болды, ал 2007 жылдың қаңтарынан бастап елде алқабилердің қатысуымен жұмыс басталды. Сонымен қатар, құқықтық реттеудің тиімділігін арттырудың бірден-бір жолы қызметті үнемі құқықтық және ғылыми мониторингке жатқызу.

Тағы бір мысал: 2007 жылдың мамырында Конституцияға тағы бір түзетулер мен өзгертулер енгізілді. Нәтижесінде 2008 жылдың 1 қыркүйегінен бастап біздің елде қылмыскерлерді сотта бас бостандығына айыру енгізілді. Заң үстемдігін ескеру үшін қудалау органдары мен соттарды іріктеуді Жоғарғы Сот пен Бас Прокурор тиісті түрде түсіндіре отырып, жүйелі түрде реттейді. Конституцияның негізгі міндеті - реттелген заңдардың азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын бұзбауын қамтамасыз етумен қатар олардың құқық қорғау саласында тиімді қорғалуы.

Конституция - еліміздің басты заңы. Егер оның анықтамасын нақтылайтын болсақ, онда, ең бірінші, Ата Заңымыз елдегі тәуелсіздіктің негізі, яғни мемлекеттің өз территориясындағы үстемдігі мен халықаралық қатынастарда тәуелсіздігі. Конституция заңмен, сондай -ақ ҚР заңнамасының жіктеу жүйесінде белгіленген негізгі нормативтік

құқықтық актілердің бірі болып табылады. Оның үстіне, ол барлық заңнамалық актілерден заңдық күші жоғары. Тиісінше, барлық басқа құқықтық актілердің ережелері және Конституция ережелері мен қағидаларына қарсы келмеуі керек. Сонымен бірге, Ата Заңымыздың өзінде оның жоғары заңдық күшіне ие және ол бүкіл ел бойынша тікелей қолданылады деп көрсетілген. Айта кету керек, еліміздің бірде-бір заңы мұндай құқықтық мәртебеге ие емес. Мұның бәрі түсінікті болғанымен, талдау көрсеткендей, тәжірбие бойынша, барлық заңды тұлғалардан алшақ, азаматтар да өз істері мен дауларын шешу кезінде Конституцияның ережелерін қолданады. «Сыбайлас жемқорлық» терминінің мәнін, осы этникалық және әлеуметтік-экономикалық құбылыстың тарихи тамырын жете түсінбейінше сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттің мәнін түсіне алмаймыз.

Парақорлықтың мәні шенеуніктерді сатып алу немесе байытуда емес, әлеуметтік жүйені бұзып қана қоймай, соның ішінде мемлекеттік биліктің бірлігінде (ыдырау), мемлекеттің, азаматтардың қоғамдағы заңды мүдделерін сатуда жатыр.

Ежелгі әдебиеттерге сүйенсек, сыбайлас жемқорлықты қатаң жазалау керектігін айтады: «Егер судья істі талқыласса, шешім шығарса, мөр басылған құжатты дайындайды, содан кейін шешімді өзгертсе, онда судья шешімді өзгерткенін көрсету керек. Бұл жағдайда ол бөлек отырыста өз функцияларын орындаудан босатылады және өз функцияларын жалғастыра алмайды немесе судьялармен аудиторияда отыра алмайды. Егер кімде-кім Құдайдың меншігін ұрласа, оны оны өлтіру керек.»[2]

Біздің эрамызға дейінгі 2 ғасырда Үнді әдебиеттерінде брахман мектептерінің бірі құрастырған Ману заңдары және біздің заманымыздың II ғасыры - ежелгі үнді заңының ескерткіші, діни дәстүрлерге сәйкес үндістердің жеке және қоғамдық өмірін реттейтін ережелердің жиынтығы және брахманизмнің этикалық догмалары, оның ішінде соттағы ерік.

Заң сот билігін «әділеттілік принциптерін басшылыққа алуға» шақырады және «әділетсіз шешімдер қабылдау мен аспанға кірудің мәңгілік рахатын» жоғалтуға болатынын ұмытпауға шақырады [2].

Сыбайлас жемқорлық туралы көптеген мәліметтерді ежелгі заман әдебиеттерінен табуға болады. Мысалы, ежелгі грек философтары Платон мен Аристотель кезіндегі билікті теріс пайдалану мен сыбайлас жемқорлықтың қоғамның экономикалық, саяси және рухани өміріне тигізетін зиянды және жойқын әсерін ескерте отырып, тойымсыздық биліктегі сыбайлас жемқорлықтың себебі екенін атап көрсетті.

Аристотель өзінің «Саясат» кітабында сыбайлас жемқорлықты мемлекеттің күйреуіне әкелетін маңызды фактор ретінде баса назар аудара отырып, көрсетті. Аристотель сыбайлас жемқорлықпен күресті мемлекеттің тұрақтылығын сақтаудың негізі ретінде қарастырды: «Әр

мемлекеттік құрылыста алдымен – шенеуніктер нормативтік актілерден пайда көре алмайтын жағдай жасау» [3].

Кейінірек Гегель «Афинада әрбір азамат қанша жыл өмір сүргенін жариялауды талап ететін заң болғанын және бұл туралы ешкім алаңдамауы керек екенін» [4] атап өтті.

Орта ғасырларда «сыбайлас жемқорлық» ұғымының «азғыру», «шайтанның азғыруы» және «күнә» сияқты діни, канондық және теологиялық бірнеше мағынасы болды. Латынның «corruptibilitas» сөзі немқұрайлылық, тәртіпсіздік дегенді білдіреді. Католицизмдегі жемқорлық күнәнің көрінісіне айналды.

Италиялық ойшыл және саясаткер Н.Макиавелли паракорлықты түсінуге септігін тигізді. Билеушісі кітабында сыбайлас жемқорлықты «жеке мүмкіндіктер үшін қоғамдық мүмкіндіктерді пайдалану» деп сипаттады.

Паракорлыққа қарсы саясаттың табыстылығын ғылымда да, тәжірбиеде де қоғам мәдениетінде және әр тұлғаның санасында көреді. Қазақстанда сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттің қалыптасуындағы этникалық айырмашылықтарды анықтау үшін, ең алдымен, азаматтық көзқараспен ел халқының мәдениеті мен менталитеті зерттеледі. Бұл тәсіл елдің бір ұлт - бір қазақстандықты қалыптастыру жөніндегі стратегиялық мақсаттарына негізделеді. Алайда, Қазақстан сияқты көпұлтты және көпконфессиялы қоғамда этносаралық интеграция мен дифференциация жөнінде нормалар жүйесі мен құндылықтар қалыптасуы мүмкін. Бұл айырмашылықтар этносаралық татулық пен өзара сенімнің ұлттық үлгісінде қалатын әртүрлілікті анықтайды.

Елбасы көрсеткен «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясының құндылықтары-қазақ қоғамын жинақтаушы ретінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттің негізі. Бұл азаматтық теңдік, еңбекқорлық, ғылыми және білім беру көшбасшылығы, толерантты ел -зайырлы ел сияқты құндылықтар [2].

Әр азамат еңбек етуге, білім алуға, денсаулық сақтауға және әлеуметтік теңдікке құқықтары бекітілген елдің Конституциясы кепілдік береді. Бұл принциптер мемлекеттің білім беру және әлеуметтік-экономикалық саясатын жүзеге асыруға негізделген.

Еңбексүйгіштік, білім мен ғылым, толеранттылық құндылық ретінде нормативтік құжаттармен шектелмей, халықтың мәдениетіне, салт -дәстүріне, социологиялық ойынына, менталитетіне енгізілген.

Еліміздің кең аумағында тұратын адамдардың менталитеті қонақжайлылық пен төзімділік, өзара көмек пен түсіністік, дәстүрлерді құрметтеу, әділеттілік, білімге ұмтылу және еңбекқорлық тәрізді мінез-құлықтан қалыптасады. Бұл мінез-құлық белгілі бір дәрежеде әлемнің басқа халықтарына да тән. Адамдардың менталитеті олардың күнделікті

тәжірибесінен көрінеді, бұл дәстүрлерге, сенімдерге, өмір салтына, экономикалық және материалдық мәдениетке негізделген нормалар мен ережелердің жиынтығы.

Ұлттық негіздер - ұтымды, қисынсыз, құндылық пен адамдардың әлеуметтік мінез - құлық категорияларының негізгі түсініктері. Ұлттық негіздер әр түрлі адамдардың бұл айырмашылықтарды қалай сезінетінін және түсінетінін көрсетеді. Бұл айырмашылықтар әр ұлттың сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетіндегі айырмашылықты білдіреді, өйткені қалыптасқан мінез-құлық нормалары мен дәстүрлері парақорлыққа қарсы сана-сезімімен ауысады. Савинов Л.В. атап өткендей, «[әр түрлі этникалық топтардың] формалары ғана емес, сонымен қатар сыбайлас жемқорлық туралы әр түрлі түсініктер. [3].

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың тетігі ретінде қоғамдық бақылау

Танымал дәстүрде уақыттың өтуіне және бұл тәжірибенің күнделікті қайталануына байланысты рационалды емес деңгейде жаңартылатын рационалды мінез-құлықтар бар. Олардың рационалды сәйкестігін анықтауға тырысу қоғамның материалдық және рухани мәдениетінің негіздерін тереңірек зерттеу қажеттілігіне әкеледі. Әрине, еңбек, білім, теңдік пен төзімділік құндылықтары біздің қоғамға қарсы, теріс әрекеттерге қарсы келеді.

Бұрын көмектескен адамға көмектесу - достық немесе туыстық қатынасқа негізделген дәстүрлі қолдау мен өзара көмек көрсетудің бір бөлігі - асар деп аталатын. Бұл жеке пайда алу мақсатында емес, күрделі жағдайда көмектесуге негізделген адам және азаматтың сана-сезімінің әлеуметтік құндылығы.

Әлеуметтік норма жиынтығы, намыс пен ар ұғымдары. Қоғамдық өмірдің шеңбері және саналы адам басқалардың оны қалай қабылдайтыны туралы ойланады. Оның мінез - құлқы қоғам орнатқан және оның мінез-құлқын бақылауға бағытталған әлеуметтік нормалармен реттеледі. Қоғам мен жеке адам арасындағы бұл рухани байланыс абырой мен қадір -қасиет ұғымдарынан көрінеді.

Ар -намыс пен абырой мәселесі әрқашан елдің және жеке ар -ожданның қадағалауында болды. Адамдық қадір-қасиет пен Намыс сақтау - біршама халықтардың шынайы өмірінің мәні. Бұл қағидалар сақталып, ұрпақтан-ұрпаққа беріліп келеді, бұған осы күнге дейін әлеуметтік мәнін жоймаған халық мақал-мәтелдері дәлел.

Ар, ұят - намыс, абырой - қазақ ұл -қыздарының қасиеттері еді. Бұл контраст болашақ ұрпақтың санасына сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттің дәнегін септі деуге болады.

Сыбайлас жемқорлықтың таралуы елдегі әлеуметтік-экономикалық реформалардың да алға басуына күмән да келтіреді.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті күшейту бойынша шараларды сәтті жүзеге асыру азаматтық қоғамның сыбайлас жемқорлыққа қарсы институттарын қолдаусыз мүмкін

емес, бұл одан әрі жетілдіруді талап етеді. Бұқаралық ақпарат құралдарының, мемлекеттік органдардың, қоғамдық бірлестіктер мен үкіметтік емес ұйымдардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманың барлық қолда бар құралдарды қолдана отырып хабардар ету жөніндегі күш-жігерін үйлестіруді жалғастыру әсіресе маңызды.

Әлемдік парақорлыққа қарсы күрестің негізгі құжаты – Біріккен Ұлттар Ұйымының парақорлыққа қарсы конвенциясының 13-бабы (2003 ж. 31 қазан) - қоғамдық бақылауды кеңейтуді азаматтық қоғамның сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестегі ең тиімді құралы ретінде анықтайды [1].

Азаматтық қатысу - бұл азаматтар мен азаматтық қоғам құрылымдарының мемлекетті және жергілікті халықты басқаруға қатысуы. Егер мемлекеттік басқару жүйесінде кәсіпкерлік субъектісі ретінде сыбайлас жемқорлық болса, олар өз функциясын бақылай алмайды, шешім қабылдай алмайды. Азаматтар мен азаматтық қоғамның мемлекеттік органдардың қызметіне белсенді және тұрақты қатысуы ғана олардың қызметінде сыбайлас жемқорлық тәжірибесінен біртіндеп бас тартуға мүмкіндік береді.

«Қоғамдық бақылау» ұғымы ғылыми әдебиеттерде, реттеуде белсенді қолданылады. «Бақылау» термині ғылыми және практикалық қызметте жиі қолданылады. Ғалымдар оны басқаша түсіндіреді: құрал, фактор, объект, элемент, функция, реттеуші, кепілгер, құбылыс, институт пен әдіс.

Азаматтар мен қоғамдық бірлестіктердің бақылауы мемлекеттік органдардың қызметін бақылау деп түсіндіріледі. Қоғамдық қатысу идеясы менеджерлердің қоғамдық істерді басқаруға қатысын білдіреді. Қоғамдық қадағалау-«мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқаруды бірге алғанда, олардың жұмысын оңайлату үшін мемлекеттік мекемелерді қоғамдық бағалау мен есепке алудың» маңызды құралы [2].

Қоғамдық қадағалау - бұл азаматтардың қоғаммен байланыс саласындағы мемлекеттік саясатқа тікелей қатысуы және қоғамдық қызметтің бір түрі ретінде азаматтардың қатысуы. Сонымен бірге қоғамдық бақылау проблемаларды анықтауды және оларды шешуге ресурстарды оқытуды қажет етеді.

Органдардың жұмысын қоғамдық бақылау бостандықтың негізгі элементі болып табылады. Компанияда өкілеттіктері мен ресурстары бар мемлекеттің мақсатты пайдаланылуын бақылауға толық негіз бар.

Қоғамдық бақылау - бұл азаматтардың мемлекеттік органдардың өз қызметтерін орындауын қадағалауы, азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін сақтауы [3].

Сонымен, қоғамдық бақылау-бұл құқықтар мен заңды мүдделердің бұзылуын басу және алдын алу мақсатында мемлекеттік мекемелер мен жергілікті өзін-өзі басқару органдары

мен меншігінің әр түрлі нысандарындағы азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін сақтауды бақылау. Қоғамдық бақылаудың негізгі принциптері:

- қоғамның жетілдірілуі;
- тәуелсіздік;
- адам құқығы принциптері мен заңды талаптарды құрметтеу;
- мемлекеттік органдар мен автономды жергілікті қауымдастықтардың ашықтығы;

Бұл:

1) ерікті басқаруда елдегі әр азаматтың құқықтары мен мүдделерін жинақтайтын кәсіпорын мен оның жекелеген институттарын басқару нысаны ретінде;

2) әр түрлі әлеуметтік топтардың мүдделерінің тепе -теңдігін қамтамасыз ету мен мүдделер қақтығысының алдын алудың негізгі құралы болып табылады;

3) кейінге шегерілген құқықтар мен міндеттерді шешу үшін күштерді шоғырландыру әдісі;

4) құқық бұзушыларды анықтауға және оларды қоғамдық жауапкершілікке тарту механизмін әзірлеуге, қоғамдық пікірталас бастап құқық бұзушыларға әсер етуі мүмкін мәжбүрлеу шараларын қолдануға дейінгі әлеуметтік нормаларды құрметтеудің кепілі ретінде;

5) кез келген қоғамның ажырамас күші және оның негізгі институттарының бірі болып табылады [4].

Әдебиеттер тізімі

1. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы ҚР Заңы 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V ҚРЗ Қол жеткізу режимі: URL: <https://kodeksy-kz.com/index.htm>

2. ҚР 1995 жылғы 30 тамыздағы Конституциясы (23.03.2019 жылғы өзгерістер мен толықтырулармен). [Электрондық ресурс] - Қол жеткізу режимі: URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1005029

3. ҚР 2014 жылғы 3 шілдедегі No 518-IV (11.06.2014 ж. өзгертулер мен толықтырулармен) Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. [Электрондық ресурс] - Қол жеткізу режимі: URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31102748

4. 2015-2025 жылдарға арналған Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл бағдарламасы 26.12.2014 [Электрондық ресурс] - Қол жеткізу режимі: URL: adilet.zan.kz

References

1. Sybailas jemqorlyqqa qarsy is-qımyl túraly QR Zańy 2015 jylǵy 18 qarashadaǵy [Law of the Republic of Kazakhstan on Anti-Corruption] dated November 18, 2015 № 410-V RKZ Access mode: URL: <https://kodeksy-kz.com/index.htm> [in Kazakh]

2. QR 1995 жылғы 30 тамыздағы Конституциясы (23.03.2019 жылғы өзгерістер мен толықтырылғандармен [The Constitution of the Republic of Kazakhstan of August] 30, 1995 (as amended and supplemented on March 23, 2019). [Electronic resource] - Access mode: URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1005029. [in Kazakh]

3. QR 2014 жылғы 3 шілддегі No 518-IV (11.06.2014 ж. өзгертілер мен толықтырылғандармен) Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. Электрондық ресурсы [Criminal Code of the Republic of Kazakhstan No. 518-IV of July 3, 2014 (as amended and supplemented on June 11, 2014).] [Electronic resource] - Access mode: URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31102748. [in Kazakh]

4. 2015-2025 жылдарға арналған Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл бағдарламасы [Anti-corruption program for 2015-2025 26.12.2014] [Electronic resource] - Access mode: URL: adilet.zan.kz. [in Kazakh]

АНТИКОРРУПЦИОННАЯ КУЛЬТУРА: ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ И ИНСТИТУТЫ РАЗВИТИЯ

Ж.М. АМАНЖОЛ

Актыбинский региональный университет имени К. Жубанова, Актобе, Казахстан

*e-mail: janok_1996@mail.ru

Аннотация. Проблема коррупции ведет сознание к преступности, вносит свой порыв в развитие РК. Еще один негативный эффект распространения коррупции в стране заключается в том, что такое явление не только морально пожирало страну, но и позволяет выработать мнение о том, что казахская нация не доверяет правительству и органам власти, не оценивает деятельность правоохранительных органов, не содействует их работе, абсолютно негативно оценивает значение защиты прав в стране. Успех политики борьбы со взяточничеством видит как в науке, так и в практике в культуре общества и в сознании каждого человека. Для выявления этнических различий в формировании антикоррупционной культуры в Казахстане, прежде всего, с гражданской точки зрения, изучаются культура и менталитет народа страны. Данный подход основывается на стратегических целях страны по формированию одной нации - одного казахстанца. Однако в таком многонациональном и многоконфессиональном обществе, как Казахстан, может сформироваться система норм и ценностей по межэтнической интеграции и дифференциации. Эти различия определяют разнообразие, которое остается в национальной модели межэтнического мира и взаимного доверия.

Ценности национальной идеи «Мәңгілік Ел», проявленные Елбасы, - основа антикоррупционной культуры как накопителя казахского общества. Это такие ценности, как гражданское равенство, трудолюбие, научное и образовательное лидерство, толерантная страна-светская страна [2].

Ключевые слова: законность, правопорядок, регулирование, правовые нормы, правоотношения, правопорядок, правоотношения.

**ANTI-CORRUPTION CULTURE:
LEGAL MECHANISMS AND DEVELOPMENT INSTITUTIONS**

J.M. AMANZHOL

K. Zhubanov Aktobe Regional University, Aktobe, Kazakhstan

*e-mail: janok_1996@mail.ru

Abstract. The problem of corruption leads the consciousness to criminality, impedes the development of the Republic of Kazakhstan. Another negative effect of the development of corruption in the country is that such a phenomenon not only eats up the country morally, but also allows the Kazakh nation to distrust the government and the authorities, underestimate the activities of law enforcement agencies, do not assist in their work, and negatively assess the importance of protecting rights in the country. The success of anti-bribery policies is seen both in science and practice in the culture of society and in the minds of every person. In order to identify ethnic differences in the formation of an anti-corruption culture in Kazakhstan, first of all, the culture and mentality of the country's population with a civic point of view is studied. This approach is based on the country's strategic goals for the formation of one nation - one Kazakhstan. However, in such a multinational and multi-confessional society as Kazakhstan, a system of norms and values on interethnic integration and differentiation can be formed. These differences determine the diversity that remains in the national model of interethnic peace and mutual trust.

The values of the National idea "Mangilik El", expressed by the head of state, are the basis of an anti-corruption culture as a component of Kazakh society. These are values such as civil equality, hard work, scientific and educational leadership, a tolerant country-a secular country [2].

Keywords: legality, law and order, regulation, legal norms, legal relations, legal order, legal relations